

Učiteljski Tovariš.

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Vsebina: † Konrad Črnologar. — Učiteljski konvikt. — Kaj hočemo? — Z orožjem v roki in v rezervi — na Amonite! — Dopisi. — Društveni vestnik. — Književnost in umetnost. — Vestnik. — Gospodarski program. — Listnica uredništva. — Uradni razpisi učiteljskih služb. — Inserat.

† Konrad Črnologar.

Med tistimi, ki se odlikujejo v našem stanu po visoki izograzbi in priznani učenosti, je zavzemal pokojni učitelj Konrad Črnologar odlično mesto. Iz lastne inicijative in po lastni energiji se je uvrstil v število domačih zgodovinarjev ter ima tako neminljivih zaslug, da nam ni ostala temna zgodovina preteklih dni.

Bil je v vsakem pogledu skromen mož, in nihče bi ne sodil po njegovi zunanjsčini, da snuje in živi v njem tako globok duh. Nanj so pritiskale vse težke neprilike preprostega vaškega učitelja, a niso zadušile v njem velike ustvarjajoče sile, ki se je kot drznemu orlu sorodna dvigala iz žalostnih nižav v skrivnostno kraljevstvo znanosti. Zdelo se je človeku, ki ga je poznal, da je Črnologar odmril zunanjemu in živel tistemu svetu širokih mej, ki ga razgrinjajo znanstvenikovim očem nam navadnim zemljanom tako malovažni in dolgotrajni, pozabljeni in zaprašeni arhivi.

Njegovo neumorno znanstveno delovanje mu je bilo v uteho, kadar so prihrumele nadenj trde gmotne skrbi. Iznad žoltih papirjev, ki je iz njih črpal zgodovino domače zemlje, so mu tolikrat zakrožile oči tja po tesnem domu, koder mu je ubožno in skromno živela žena s trojico otrok, med njimi 15 let mati njegova, uboga starka, ki ni videla nikoli sinu, da bi počival . . .

Kako naj počiva, ko služi domovini, ki hoče delavcev, a jih ne plačuje? Zato je vredna vztrajnost, ki je bila Črnologarjevi naturi dvigajoč in bodreč element, vsega občudovanja, to tolikanj bolj, ker so mu bili zaprti vsi znanstveni zavodi, ki jih odklepa srečnejšim in po stanu višjim ljudem milost in protekcija!

Ljudski učitelj ostani vedno pri tleh!

Da so ga imenovali za c. kr. konservatorja, je bila odlika zanj, a nič manj za vse slovensko učiteljstvo. Za temeljita in mnogobrojna svoja dela ni dobil nobene druge zahvale in nobenega drugega priznanja. Bil je član brezpravne mase. Njemu je bilo to pač popolnoma enako. Dan na dan je delal v šoli in izven šole, pomagal ljudem z besedo in dejanjem, s pisanjem in izdelovanjem stavnih črtičev, študiral in raziskoval, bil delaven kot čebela, da mu je jutro lovilo večer — zato se je malo menil, s kakimi po-

gledi merijo visoke oči ubogega učitelja-učenjaka. A hudo se zdi drugim, ki vidijo in čutijo, kako malo pravih prijateljev in zagovornikov ima ljudski učitelj tam, kjer bi jih moral imeti! V preziranju, zavisti in stanovski razliki izginjajo brezledno zasluge še današnji dan!

O svojem življenju in delovanju naj govori Črnologar sam.*)

Curriculum vitae.

Podpisani sem rojen v Peščeniku pri Višnji gori kot sin gozdarja kneza Auersperga dne 21. novembra 1860. leta. Ko sem dovršil takrat še jednorazredno ljudsko šolo v Višnji gori in se namenil iti na c. kr. pripravnico, nisem imel zahtevanega šol. spričevala za četrti razred, moral sem iti v 5. razred v Ljubljani. Dovršivši v petih letih pripravljavni razred in štiri leta pripravnice, naredil sem meseca junija 1883 maturo z dobrim uspehom za šole s slovenskim in nemškim učnim jezikom ter dobil drugo učiteljsko mesto na dvorazrednici v Velikem gabru začasno. Meseca maja 1887 sem prestal izpit sposobnosti za ljudske šole s slovenskim in nemškim poučnim jezikom in pri posebnej preskušnji tudi sposobnost namestovalno poučevati kršč. nauk v ljudskih šolah in sicer to — z odliko.

Meseca septembra 1887 sem postal stalen tretji učitelj na četirirazrednici v Št. Vidu poleg Zatičine, kjer sem ostal štiri leta, dokler nisem šel meseca decembra 1891 za drugega učitelja na štirirazrednico v Šmarijo pod Ljubljano, kjer sem kot stalen učitelj še sedaj.

Z domačo zgodovino, osobito umetnostih in stavbenih spomenikov sem se pečal že, odkar sem učitelj. Ko sem 1890 leta predložil več zgodovinsko-umetnostnih spisov visokej c. kr. osrednjej komisiji za ohranitev umetnostnih in stavbenih spomenikov na Dunaji, (K. k. Central-Commission für Kunst- und histor. Denkmale in Wien), imenovala me je ista, še predno je bilo kaj mojega tiskanega, svojim dopisnim članom, kar smo do sedaj izmed ljudskih učiteljev le trije v našem cesarstvu.

Od takrat imam vedno z napominano komisijo mnogo občevanja, mnogokrat me ona poveri za stvari, ki spadajo le c. kr. konservatorjem. Zato imam tudi v stvareh, kjer ž njo dopisujem, prosto poštnino in dobivam vse od nje izdane

*) »Curriculum vitae« in pokojnikovo fotografijo mi je posodila po posredovanju tovariša g. Punčaha gospa vdova. Za prijaznost lepo zahvaljam oba. Fotografijo porabim na drugem mestu in ob drugem času.

publikacije zastoj, kar pristoja sicer le konservatorjem. Leta 1893 sem vodil prazgodovinska izkopavanja na Magdalenski gori poleg Šmarije, ko je kopal Jernej Pečnik in sem bil tudi dolgo časa namestnik konservatorja I. sekcije, g. prof. Rutarja, ko je ta odšel na znanstveno potovanje v Italijo in na Grško. Dvakrat, l. 1890 in 1893 sem bil poslan od c. kr. centr. komisije na njene troške pregledovat umetnosti in cerkve po deželi.

Dobil bi rad boljše plačano učiteljsko mesto radi tega, da bi mi bilo moči kaj več delovati v svrhu preiskovanja naših umetnostnih in zgodovinskih spomenikov, kar pa pri družini z letnimi 500 gl. pač ni mogoče, osobito, ker moram še stanovanje plačevati. V svrhu domače zgodovine sem porabil ves prosti čas.

Na podlagi listin mestnega arhiva v Višnji gori in nekaterih tiskanih del sem že l. 1885 dovršil rokopis: »Kronika župnije Višnja gora«, ki se nahaja ondi v farnem arhivu.

Tedaj sem se tudi bavil s preiskavanjem farnega arhiva v Št. Vidu pri Zatičini, na podlagi katerega je knjiga: »Topografično-histor. opis fare Št. Vid« v rokopisu že do malega gotova. Sedaj se pečam s preiskavo in vreditvijo mestnega arhiva v Višnji gori, za kar sem od mestne občine naprošen.

Moji dosedaj na svetlo prišli spisi sicer niso tako obširni, da bi napolnili folijante, a vendar so stali mnogo truda in troškov, ker se mora taka stvar kolikor le mogoče kratko in jedernato pisati in je skoro pri vsakem spisu treba črtežev in slik.

Do sedaj sem objavil svoje spise po največ v »Mittheilungen der k. k. Central-Commission in Wien« v letnikih 1891, 1892, 1893, 1894 in 1895, ostalo pa v nemških in slovenskih »Izvestjih muzejskega društva za Kranjsko«.

V »Mittheilungen der k. k. Centr.-Commission je izšlo: Letnik 1891: a) Cerkev na Vrhu pri Krki, 1 črtež, str. 67, 180 (gotska).

b) Cerkev v Novej vasi pri Višnji gori, str. 67 (gotska).

c) Cerkev na Pristavi pri Zatični, 1 črtež, str. 83 (gotska).

d) Cerkve na Primskovem, 1 črtež in 2 sliki, str. 84, (gotski).

e) Cerkev na Muljavi, 1 črtež, str. 193, (gotska).

f) » v Gorenjej Dragi, z 2 črtežema, str. 193 (gotska).

g) Cerkev v Št. Vidu pri Zatični z 1 črtežem, str. 193 (roman., renas.).

h) Cerkev in samostan v Štičini s 3 črteži in 3 slikami, str. 227 (rom. got.)

Letnik 1892: i) Cerkev v Mirni Peči z 1 črtežem, 1 sliko, str. 173 (rom. got.).

j) Cerkev na Magdalenski gori z 1 črtežem, str. 120 (gotska).

Letnik 1893: k) Cerkev v Trebnji z 2 črtežema, str. 81 (gotska).

l) Cerkev v Šmartnem pri Litiji z 1 črtežem, str. 29 (gotska).

m) Cerkev v Šmariji, z 2 črtežema, str. 160 (romanska, gotska).

Letnik 1894: n) Cerkev na Viču pri Ljubljani z 1 črtežem, str. 174 (gotska).

o) Cerkev na Igu (Sonnegg) z 1 črtežem (gotska).

Letnik 1895: p) Cerkev na Biču pri Št. Vidu (romanska).

r) Cerkev na Pijavi Gorici z 1 črtežem (gotska).

s) Cerkev v Laniščah z 1 črtežem (gotska).

in poleg tega več krajših črtic. Tudi za letos je še precej pri centr. komisiji za objaviti od mene.

V »Mitth. des Mus.-Vereines« so izšle do sedaj razprave:

š) »Kunsthistorisches aus Unterkrain«, 1 tisk. pola.

t) »Das Grabdenkmal der Herzogin Viridis in Sittich«, ca. 1 pola.

u) »Die Lucienkapelle in der Francisc. Kirche zu Laibach«, z listinami.

V »Izvestjah muz. društva« sem izdal:

L. 1893 »Dva spomenika osvoboditve Dunaja 1683, kar je na svojo željo objavil dr. A. Ilg v »Monatsblatt des Alterthumsvereines in Wien 1895 (str. 217), potem opis cerkva v Biču, na Igu itd. in l. 1895: »Grobni spomeniki v Štičini in cerkev in samostan v Štičini« po mojih najnovejših preiskavah.

Koliko je s takimi spisi truda in troškov, vé le oni, kdor se s tem peča.

Šmarija, dne 6. febr. 1896.

Konrad Črnologar,

učitelj in dopisnik centr. kom.

Ker je zaključena lastna njegova biografija s 6. svečnom l. 1896., je jasno, da niso naštetih v nji vsi Črnologarjevi spisi, ki je njih število od takrat naraslo v lepo množino. Te vrstice tudi nimajo namena, da bi s strokovnega stališča ocenjale pokojnikovo znanstveno delovanje. Dolžnost je tistih, ki jim je služil, da se ga spomnijo po smrti.

Slovenski učitelji smo izgubili z njim zanesljivega in vdanega tovariša, blago in zlato srce, domača naša zgodovina neumornega raziskovalca in temeljitega poznavalca: umrl je človek, ki je živel stanu in vedi. Njegovo delo je ostalo neplačano: tlačanal je nehote in nevede. Zato pa je bil vzvišen nad vse posvetno in se je plačeval sam z zadovoljenjem, ki je zorelo ob njegovih delih! **E. Gangl.**

Učiteljski konvikt.

»Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta« je nastopilo letos deseto leto svojega delovanja. Kakor ima vsaka stvar, pa bodi še tako dobra in koristna, pri porodu svoje težave, tako tudi »Učiteljskemu konviktu« rojenice niso kazale posebne naklonjenosti, in da vsa dobra stvar ni padla v vodo, se imamo zahvaliti vztrajnosti in trdni volji nekaterih, za blagor in srečo ljudskega učiteljstva vnetih tovarišev, ki so ob rojstvu kumovali našemu mlademu društvu. Mnenje ustanoviteljev »Učiteljskega konvikta« je bilo, postaviti društvo na široko podlago, in sicer za vse kronovine, ki so zastopane v »Zavezi avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev«. Žal, da se zaradi ozkosrčnosti in nezaupljivosti nekaterih izvenkranjskih tovarišev ni uresničila ta želja. Pa kar je zamujenega, bi se dalo ob desetletnici društvenega obstanka popraviti. Odbor »Učiteljskega konvikta« ni nasproten izvenkranjskim tovarišem, nasprotno: njegova iskrena želja je, da bi se letos vse slovensko učiteljstvo združilo v tem društvu ter z združenimi močmi zbiralo prispevkov za zgrad-